

ETIKA KAZNENOG POSTUPKA

Međunarodnopravna zaštita ljudskih prava i osnovna načela kaznenog postupka

1/ U V O D

Svrha ovog seminarskog rada je komparacija međunarodnopravne zaštite ljudskih prava, u sklopu šireg područja etike kaznenog postupka, sa načelima kaznenog postupka u Republici Hrvatskoj.

Temeljni akt donesen u okviru Ujedinjenih naroda predstavlja Opća deklaracija o pravima čovjeka donesena u Općoj skupštini UN, održanoj 10. prosinca 1948.g. u Parizu.

Deklaracija je prva sveopća međunarodna artikulacija temeljnih prava čovjeka, te stožerna točka u evoluciji međunarodnog prava o ljudskim pravima, a upravo zbog nje ta prava su prestala biti isključivo unutarnja stvar države, postavši predmetom intenzivne međunarodnopravne regulative.

Deklaracija je donesena u obliku pravno neobvezatne rezolucije, a katalog građanskih i političkih prava koja je ona uspostavila postao je pravno obvezatan tek donošenjem Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima od prosinca 1966.g., kojega je ratificirala bivša SFRJ zakonom od 1971.g. ("Službeni list SFRJ" br.71) da bi Republika Hrvatska svojom notom glavnom tajniku UN-a od 8.10.1992.g. izjavila da se smatra obvezanom odredbama Pakta retroaktivno od 6.10.1991.g.

Tekst Pakta objavljen je u "Narodnim novinama " broj 12 iz 1993.g.

Nadalje, tu je i Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima od 16. prosinca 1966.g., objavljen u "Narodnim novinama " br.7/95 kojega je Republika Hrvatska unijela u svoj pravni poredak kao i Zakon o potvrđivanju čl.41. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima od 16. prosinca 1966.g.

Čl. 5. Deklaracije propisano je da nitko ne smije biti podvrgnut mučenju, ili okrutnom nečovječnom ili ponižavajućem postupku, ili kažnjavanju, čime je očito inspirirano i donošenje Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka od 10. prosinca 1984.g., koju je ratificirala bivša SFRJ 20.6.1991.g. Zakonom o ratifikaciji objavljenom u "Službenom listu SFRJ" - Međunarodni ugovori br.9/1991, a kojoj je Republika Hrvatska pristupila istom notom glavnom tajniku UN-a.

2/ Povijesni pregled uporabe torture u kaznenom postupku

Tragove koji upućuju na postojanje torture nalazimo još u starom Egiptu, gdje neki crteži pokazuju kako su sakupljači poreza tukli felahe po tabanima kako bi ih prisilili da im otkriju sakrivene pričuve žita, koja tortura je vjerojatno imala i značaj kažnjavanja.

Institut torture sustavno započinje u razdoblju antičke Grčke , a posebice u doba Rimskog carstva.

Jedan od izvora koji upućuju na postojanje torture u Grčkoj je Aristotelova "Retorika" gdje se među dokaze ubrajaju zakoni, svjedočenje, običaji, tortura i prisega.

Doduše, Aristotelova tortura je vrsta istrage kojoj nisu smjeli biti podvrgnuti slobodni građani, a imala je svrhu pronalaženja istine. Uobičajena je bila nad robovima u građanskim kaznenim postupcima, a ovo stoga što su riječi i izjave roba bile moralno i pravno bez vrijednosti, te bi im tortura davala vjerodostojnost.

Torturi su u staroj Grčkoj mogli biti podvrgnuti i stranci, dok su slobodne osobe s pravom građanstva uživale apsolutni imunitet od torture.

I u antičkom Rimu u doba Republike tortura je mogla biti primjenjena isključivo nad robovima i strancima, međutim za razliku od Grčke rimski robovi mogli su biti podvrgnuti torturi izvan domaćinstva kojoj su pripadali smo u kaznenim, a ne i građanskim stvarima.

Rimski građani koji su rođeni kao slobodni bili su zaštićeni od torture strogim načelom o nepovredivosti slobodnih građana.

Na načelo nepovredivosti rimskih građana pozvao se i Sv. Petar u jednom od najpoznatijih suđenja u povijesti rimskog carstva pred rimskim sudovima u Jeruzalemu i Cezariji polovicom prvog stoljeća.

Ne samo što je izbjegao torturu pitanjem "smijete li po zakonu bičevati rimskog građanina kojem još uvijek nije utvđena krivnja", već je izazvao i strah kod centuriona jer je rimskog građanina stavio u uze, zbog čega bi mogao biti kažnjen od nadređenog.

Međutim, nakon propasti rimske Republike došlo je do promijena jer je moć i veličanstvo vlasti postalo skoncentrirano u osobi imperatora, te je bila dopuštena uporaba torture nad osobama optuženim za kaznena djela izdaje koja se odnosi na život cara što se desilo već u III. stoljeću po Kristu, a po nekima i ranije.

Uporaba torture značajno se proširila u IV. stoljeću na niže društvene slojeve (trgovci, sirotinja i beskućnici), koji su bili bez časti i povlastica, pa time i nečasne osobe. Da bi njihov iskaz imao valjanost pred magistratima ovi su ih podvrgavali torturi. Međutim, su i pripadnici klase časnih (honestiores) u IV. stoljeću bili podvrgavani torturi za kazneno djelo izdaje, a potom i za ostala kaznena djela određena carevom voljom.

Još je znameniti rimski pravnik Ulpijan upozoravao da su izjave na torturi načelno nepouzdanе, opasne i krivotvore istinu jer su neki ljudi izdržljivi, a drugi lažu da bi izbjegli torturu.

Upravo je rimsko pravo predstavljalo najveći korpus jurisprudencije te je njegova doktrina o torturi vrlo snažno utjecala na uvođenje torture u sudski postupak u zapadnoeuropskim zemljama u XIII. stoljeću.

Prethodno valja naglasiti da u razdoblju od IX. do XIII. stoljeća glavna dokazna sredstva u kaznenom postupku su bila prisega, prisežnici i božiji sudovi.

Božiji sudovi mogli su biti dvostrani i jednostrani, ovisno o tome da li su u njima sudjelovale obje stranke ili samo ona koja je dokazivala. Dvostrani sud bili sudbeni dvoboj i sud križa, a jednostrani sud usijanog željeza, sud vrele i hladne vode, sud mrtvačkog odra, sud jela i sud ždrijeba. Božiji sudovi zabranjeni su na IV lateranskom saboru 1215.g., te je njihovo ukidanje uvjetovalo razdvajanje kaznenog postupka u kontinentalni inkvizitorni i anglosaksonski akuzatorni tip kaznenog postupka.

Za vrijeme vladavine pape Inocenta III (1198. - 1216.) došlo je do značajne promjene kaznenog postupka obzirom da je do tada kazneni postupak mogao započeti samo na temelju tužbe ovlaštenog tužitelja (per accusationem). Inocent III uvodi dva nova modela pokretanja i vođenja kaznenog postupka pred crkvenim sucem, koji je sada mogao pokrenuti kazneni postupak na temelju prijave (per denunciationem), ali i per inquisitionem, protiv osobe za koju je javno mijenje smatralo da je počinila neka od kaznenih djela protiv vjere i crkve.

U takvom modelu kaznenog postupka dvije funkcije - tužitelja i presuđivača, spojene su u jednu.

Na razvitak pravila o torturi utjecala je upravo ustanova crkvene inkvizicije nastale kao odgovor na širenje hereze.

Crkveni istražitelji razvili su doktrinu o "crimen exceptum" tj. iznimno teškim kaznenim djelima, u kojim slučajevima je bilo dozvoljeno primjenjivati torturu.

Snažan utjecaj na primjenu torture imao je dekret pape Grgura IX koji je 1232.g. ovlastio dominikanski red da progoni krivovjernike, da bi papa Inocen IV u dekretu Ad extirpanda 1252.g. ovlastio svjetovne sudove da rabe torturu u postupcima za krivovjerja.

Tortura je uvedena i u kanonski postupak 1256.g. za pape Aleksandra IV.

Razlozi torturi nalaze se i u doktrini o dokazima, prema kojoj je okrivljenik mogao biti osuđen za kazneno djelo samo u dvije situacije, ako je priznao učin djela ili ako su najmanje dva bespriječna svjedoka potvrdila tu činjenicu što je bila garancija da nedužne osobe neće biti osuđene.

Međutim, kako se kaznena djela vrlo rijetko čine pred dva ili više svjedoka, tortura se počela rabiti kao redovita mjera za priznanje potrebno za osudu. U srednjem vijeku tortura je postala kraljica dokaza u kaznenom postupku u kontinentalnoj Europi, za razliku od Engleske koja je krenula sasvim drugim pravcem - pravcem akuzatornog kaznenog postupka gdje teret dokaza leži na tužitelju.

Tortura je carovala Europom do kraja 18. stoljeća, u razdoblju dugom šest stoljeća.

O torturi postojala su pravila koja su bila usko vezana sa pravilima o dokazivanju, koja su imala i svoje doktrinarno uporište u razdoblju od 13. stoljeća na ovamo, o čemu zorno svjedoče Pravila o torturi te Regule o indicijima pronađene uz Zadarski statut iz 1305.g., te predstavljaju pravni povijesni dokument, od prvorazrednog značaja obzirom da cjelovito i sveobuhvatno reguliraju torturu i dokazivanje u razdoblju kada inače dominira običajno pravo u pravnim sustavima Europe.

Njeno ukidanje bilo je inspirirano prosvjetiteljskim idejama Montesquiea, Voltairea, Rousseaua, a posebice Beccarie, čije znamenito djelo "O zločinima i kaznama" objavljeno 1764.g. je dovelo do ukidanja torture u nizu europskih država.

Međutim, valja naglasiti da je u Prusiji tortura ukinuta 1754.g., najranije u povijesti, prije pojave Beccarije, da bi u ostalim europskim državama bila ukinuta nakon toga (Danska 1770., Austrija između 1769. i 1776., Poljska 1776., Francuska 1780. i 1788., Toskana 1786., Venecija između 1787. i 1800., Lombardija 1789., Nizozemska 1798, te u Španjolskoj 1808., Portugal 1826., Grčka 1827.)

Torturu su uvele nacionalsocijalističke i revolucionarne država 20. stoljeća kada na mjesto prava čovjeka i građanina stupaju prava naroda i revolucija. Krhke barijere protiv torture nastale zahvaljujući misliocima 18. i 19. stoljeća raspale su se brže nego što su oni to mogli i zamisliti.

Sustavno je primjenjuje Hitlerova Njemačka, Mussolinijeva Italija, Staljinov Sovjetski Savez, revolucionarna Kina, a posebice vojne organizacije moćnih država prema pripadnicima oružanih snaga neprijateljske vojske, osobito uhićenih špijuna. Torturom se koriste i policije čak i u zemljama sa jakom i nezavisnom sudbenom vlasti izvan čijeg domašaja se nalazila policijska djelatnost, a pojavi torture u 20. stoljeću značajno je doprinjelo i širenje državnih tajnih policija.

Kao reakcija na torturu i njenu sustavnu uporabu od represivnih državnih organa doveli su do oštre reakcije, posebice nakon drugog svjetskog rata kroz djelatnost međunarodnih humanitarnih organizacija i organizacija za zaštitu ljudskih prava.

Osnovni dokument o temeljnim pravima čovjeka bila je Opća deklaracija UN o pravima čovjeka iz 1948.g., a tortura je u njemu bila od prvorazredne važnosti o kojemu je nakon drugog svjetskog rata trebalo voditi računa.

Ova deklaracija snažno je utjecala na postanak najznačajnijih pravnih dokumenata donesenih u okviru Vijeća Europe da bi 1966.g. Opća skupština UN prihvatila Međunarodni Pakt o građanskim i političkim pravima.

Pod utjecajem humanitarnih nevladinih organizacija, a osobito znamenitog Amnesty international godine 1984. opća skupština UN prihvatila je Konvenciju protiv torture i drugih okrutnih neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, kojoj je pristupilo preko stotinu država, među kojima i Republika Hrvatska, čak neovisno o pravnim sustavima važećim u tim državama (europski kontinentalni pravni sustav, angloamerički, šeriatsko pravo - islamske zemlje, Kina i dr.).

Paralelno s time pod okriljem Vijeća Europe donosi se niz značajnih pravnih dokumenata kojima se štite temeljna ljudska prava i slobode, među kojima prvorazredni značaj ima europska Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda donesena u Rimu 1950.g.

Prodor etičkih načela u kaznene postupke država članica UN i Vijeće Europe svakako je bio inspiriran stvaranjem humanitarnih i nevladinih udruga kao reakcije na ogromna stradanja i razaranja počinjena u drugom svjetskom ratu, pojavu teorija o čitim i nečistim rasama, gdje ovim prvima pripada pravo vladati nad ovim drugima, a suprotno prosvjetiteljskim idejama i

nauku škole prirodnog prava o jednakosti sviju pred zakonom te temeljnim pravima na život, slobodu.

3/ Prikaz stanja u Republici Hrvatskoj

Spomenutim čl. 5. Opće deklaracije o pravima čovjeka (Deklaracija) prema kojemu nitko ne smije biti podvrgnut mučenju, ili okrutnom nečovječnom, ili ponižavajućem postupku, ili kažnjavanju postavljeno je pravo na slobodu od torture na nivo jednog od aksioma civiliziranog društva.

Zabrana mučenja ne odnosi se samo na kazneni postupak već daleko šire posebice u oblasti međunarodnog ratnog prava.

U Republici Hrvatskoj zabrana zlostavljanja propisana je odredbom čl. 23. Ustava, da bi čl. 176. Kaznenog zakona bilo propisano kao kazneno djelo mučenje i drugo okrutno neljudsko ili ponižavajuće postupanje kao *delictum proprium* službenih osoba, kao kazneno djelo protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom.

Kao kazneno djelo sankcionirano je i iznuđivanje iskaza, te zlostavljanje u obavljanju službe ili javne ovlasti čl. 126. KZ-a.

Zakon o kaznenom postupku osigurava potpuno poštovanje ličnosti okrivljenika, te zabranjuje da se od okrivljenika ili druge osobe koja sudjeluje u postupku iznudi priznanje ili kakva druga izjava (čl. 225. st.6. i 7., čl. 237., čl. 265. st.4.) jer je u protivnom riječ o nezakonitom dokazu kojega je zabranjeno uporabiti pri donošenju sudske odluke (čl. 9. ZKP).

Korištenje nezakonitog dokaza sankcionirano je kao apsolutno bitna povreda odredaba kaznenog postupka na koju drugostupanjski sud pazi po službenoj dužnosti (čl. 367. st.2., čl. 379.st.1.toč.1.).

Protiv takvih presuda državni odvjetnik mora podignuti zahtjev za zaštitu zakonitosti (čl. 418. st.2.).

Dostojanstvo okrivljenika osigurano je i tijekom pritvora čl. 112. st.1. i 2. te 114. st.1. ZKP, a izvršenje kaznenih sankcija, prvenstveno kazne zatvora također je utemeljeno na međunarodnim standardima.

Donošenjem Zakona o izvršenju kazne zatvora ("NN" br.128/99 od 30. studenog 1999.g.) eliminirani su i prigovori koje je bilo moguće postaviti u pogledu nedostataka propisa o djelokrugu ili ovlastima službenih osoba, te učinkovitih pravnih sredstava za zaštitu osuđenika prilikom izdržavanja zatvorskih kazni, te nepostojanju propisa kojima bi bili precizirani razlozi za prekid izdržavanja kazne, a niti je bilo precizirano osuđenikovo pravo na kontakt sa vanjskim svijetom, pravo na vjeroispovijedanje, uvjetni otpust i nadzor nad uvjetno otpuštenom osobom.

Doduše, navedeni zakon iako stupio na snagu, nije još uvijek u primjeni, iz razloga što prethodno valja stvoriti organizacijske i druge uvijete za njegovu primjenu, a kojim zakonom nadzor nad načinom izvršavanja kazne zatvora osim Ministarstva pravosuđa u pravnozaštitnom smislu pripada sucu izvršenja, odnosno izvanraspravnom vijeću.

Stoga se može zaključiti da hrvatsko kazneno zakonodavstvo poštuje pravo na slobodu od mučenja iz čl. 5. Deklaracije.

Čl. 8. Deklaracije jamči svakome pravo na djelotvorna pravna sredstva putem nadležnih nacionalnih sudova zbog dijela kojima se krše osnovna prava koja su im podijeljena u ustavu ili zakonu.

Takva obveza proizlazi iz čl.2. st.3. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima te čl. 13. Europke konvencije za zaštitu temeljnih prava i sloboda.

Od prava na djelotvorno sredstvo zaštite temeljnih prava i sloboda valja razlikovati dužnost država da u unutarnjem pravu inkriminiraju kao kaznena djela napade na temeljna prava i slobode i tako im kao najvećim društvenim vrijednostima osiguraju kaznenopravnu zaštitu.

Povrh toga međunarodnim pravom sankcionirana su napadaji na temeljna prava i slobode, neovisno o unutarnjem pravu države pa su tako nastala kaznena djela protiv vrijednosti zaštićeni međunarodnim pravom kao što su zločini protiv mira, ratni zločini, zločini protiv čovječnosti, genocid, aparthejd, ropstvo, mučenje, nedopušteno eksperimentiranje na ljudima, piratstvo i otmice, uzimanje talaca.

Hrvatsko kazneno zakonodavstvo u cijelosti udovoljava izloženim međunarodnopravnim obvezama.

Odredbom čl. 18. st.1. i čl. 19. st.2. Ustava izrijeком se jamči pravo na pravna sredstva u slučaju povrede nekog temeljenog prava i slobode, u kom kontekstu valja spomenuti i odredbu čl. 34. Ustava o pravu na nepovredivost doma.

Ustavni zakon o ustavnom sudu predviđa zaštitu ustavnih sloboda i prava čovjeka i građanina putem ustavne tužbe.

U kaznenom postupku dopuštena su redovna i izvanredna pravna sredstva kao i u postupku izvršenja kazne zatvora, a kazneni zakon sadrži čitav niz inkriminacija kojima se štite temeljna prava i slobode čovjeka i građanina, inkorporirajući u kaznenopravni sustav i kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom na što je uostalom i obvezuju međunarodni ugovori koje je potpisala ili je pristupila.

Čl. 9. Deklaracije propisuje da nitko ne smije biti podvrgnut samovoljnom uhićenju, zatvoru ili izgonu. Potvrđen je odredbom čl. 9. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, te čl. 5. Europske konvencije za zaštitu temeljnih prava i sloboda. Ovdje se jamči jedno od najstarijih temeljnih prava -pravo na slobodu i osobnu sigurnost.

Sadržaj te odredbe u cijelosti je inkorporiran te dodatno razrađen u pravnom sustavu Republike Hrvatske, počevši od čl. 22. Ustava koji jamči nepovredivost čovjekove slobode i osobnosti, te se sloboda ne smije oduzeti i ograničiti, osim kada je to određeno zakonom, o čemu odlučuje sud.

Uhićenje i pritvaranje uređeni su brojnim odredbama Zakona o kaznenom postupku polazeći od načela razmjernosti nalazeći da je uhićenje i pritvaranje samo mjera nazočnosti

osiguranja okrivljenika u postupku, čime pritvor gubi obilježja unaprijed, prije suđenja, izrečene kaznene sankcije, protiv čega se uostalom žestoko zalagao Beccaria u već spomenutom svom znamenitom djelu.

Konačno, osobama koje su bile neopravdano osuđene ili neutemeljno uhićene, u posebnom postupku osigurano je pravo na naknadu materijalne i nematerijalne štete.

Prema odredbi čl. 10. Deklaracije, svatko ima pravo da ga u punoj jednakosti pošteno i javno sasluša neovisan i nepristran sud radi utvrđivanja njegovih prava i obveza i bilo kakve kaznene optužbe protiv njega. Riječ je o pravu na pravično suđenje pred neovisnim i nepristranim sudom, u javnoj raspravi po načelu akuzatornosti.

Ovu bitnu zaštitu slabšaog pojedinca naspram moćne državne vlasti potvrđuje i čl. 14. st.1. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima te čl. 6.st.1. Europske konvencije za zaštitu temeljnih prava i sloboda.

Pravo na pravično suđenje pred nadležnim sudom predviđeno je čl. 29.st.1. pod st.1. Ustava Republike Hrvatske, a samostalnost i neovisnost sudova jamči se čl.4., te čl. 115. Ustava Republike Hrvatske.

Ustrojstvo i nadležnost sudova preciznije je određeno Zakonom o sudovima od 6.1.1994.g. ("NN" 3/94), sudačka dužnost je stalna, što je osigurano postupkom imenovanja, razrješenja i disciplinskog kažnjavanja sudova i državnih odvjetnika koje se odvija pred posebnim tijelom izvan zakonodavne i izvršne vlasti.

Mogući su prigovori u postupcima imenovanja sudaca gdje nikakvim aktom nisu razrađeni kriteriji po kojima se vrši imenovanje što je prepušteno diskrecionoj ocjeni ponajprije predsjednika Državnog sudbenog vijeća koji izlaže prijedloge, te vlastitoj savjesti prilikom glasovanja pojedinog člana sudbenog vijeća, što može ali ne nužno utjecati na neovisnost sudaca pa time i sudbene vlasti.

Ustav Republike Hrvatske sadrži načelo javnosti sudskih rasprava i izricanja sudskih presuda i to čl. 117. st.1., dok se samo iznimno dopušta isključenje javnosti radi zaštite maloljetnika, privatnog života stranaka, osobnih i porodičnih prilika, čuvanje vojne, službene ili poslovne tajne, te zaštite sigurnosti obrane zemlje, što se uostalom poklapa i sa čl. 10. Deklaracije, čl. 14. st.1. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i čl. 6. Konvencije.

Princip jednakosti oružja, svojstven akuzatorskom tipu kaznenog postupka ostvaren je u znatnoj mjeri već u prethodnom postupku, a posebice u stadiju glavne rasprave.

Štoviše, smatram da su prava okrivljenika tijekom istrage previše liberalna, te nadilaze obveze koje za Republiku Hrvatsku proizlaze iz međunarodnih pravnih izvora, posebice kada je riječ o pravima uvida u spis istražnog suca, da su u stadij istrage uvedena načela akuzatornosti, na način koji nadmašuje takva prava u zemljama kontinentalne Europe, ali i u angloameričkom pravnom sustavu (u kojemu istragu provodi policija u suradnji sa službom javnih progona, što je do podizanja optužbe za okrivljenika tajna), čime je u praksi često ugrožena svrha istrage, a napor koji su uložile redarstvene vlasti u prikupljanju obavijesti o počinjenom zločinu je obezvrijeđen zbog nemogućnosti da se te obavijesti koriste kao dokaz.

Jedini prigovor može se uputiti postupku pred prekršajnim sudovima, gdje postupak može pokrenuti te voditi jedno te isto tijelo, uz sudjelovanje samo jednog procesnog subjekta (okrivljenika), uz mogućnost da se rješenje o prekršaju donese i bez prethodnog saslušanja okrivljenika, premda ovaj ima pravo na branitelja, štoviše nije propisana dužnost prekršajnog suca da ga na to pravo upozori, da odluke dostavlja braniteljima, a osujećeno je pravo uvida u spis, kao i pravo na obranu šutnjom, a održavanje je usmene rasprave fakultativno.

U Hrvatskom pravnom sustavu inkorporirana je i pretpostavka okrivljenikove nevinosti sve dok se na temelju zakona krivnja ne dokaže na javnoj raspravi na kojoj okrivljenik ima sva jamstva potrebna za svoju obranu (čl.11. st.1. Deklaracije, odnosno čl. 14. st.2. i 3. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, a čl. 6. st.2. i 3. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda).

Pretpostavka nevinosti sadržana je u čl. 28. Ustava, te čl. 3. st.1. ZKP. Odatle proizlazi pravo da okrivljenik ne snosi teret dokazivanja, već on leži na tužitelju i supsidijarno sudu, a značajno uporište nalazi i u načelu "in dubio pro reo".

S tim u svezi pravo je okrivljenika da u najkraćem roku bude obaviješten potanko i na jeziku koji razumije o prirodi i razlozima optužbe koja se podiže protiv njega (čl.29.st.1. podstavak 2. Ustava, čl.4.st.1., čl. 88.st.2., č.225., st.2. čl. 319. st.1. i čl. 320.st.1. ZKP.

Okrivljeniku se mora ostaviti dovoljno vremena i mogućnosti da pripremi obranu čl.5. st.4. ZKP, što je dalje razrađeno brojnim odredbama, o dostavljanju odluka, poziva, prekida glavne rasprave, te produljenja rokova za žalbu. Pravo je okrivljenika da se brani sam ili uz pomoć branitelja po vlastitom izboru ili uz korištenje siromaškog prava uz pomoć branitelja koji mu se postavlja na teret proračunskih sredstava, a branitelj može biti samo iz redova odvjetnika što jamči kvalitetnu obranu, a okrivljenik mora imati branitelja ukoliko je protiv njega određeno zadržavanje ili pritvor, što opet nadilazi zahtjeve koje pred Republiku Hrvatsku postavlja prihvaćeno međunarodno pravo.

Načelo zakonitosti, koje je proklamirano čl. 11. st.2. Deklaracije, a koje je prvi puta proklamiran čl. 8. Francuske Deklaracije o pravima čovjeka i građanina iz 1789.g., kao reakcija na samovolju kaznenih sudaca apsolutnih monarhija, temeljito je sadržano u Hrvatskom kaznenopravnom poretku, do te mjere da je podignuto na rang ustavnog načela (čl.31. st.1. Ustava), što je dodatno razrađeno čl. 2. i 3. Kaznenog zakona.

Načelo nullum crimen, nulla poena sine lege, ogleda se u pet zahtjeva (... sine lege scripta, stricta, praevia, certa, te nulla poena sine lege), čime je zabranjena analogija, retroaktivna primjena zakona, određenost kaznenih djela, te da je samo pisani zakon izvor kaznenog prava i da nema kazne ako ona prethodno nije propisana.

Konačno je Hrvatski pravni poredak zajamčio i primjenu čl. 12. Deklaracije, koja odgovara čl.17. st.1 .Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, te čl. 8. st.1 .Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, a to je da nitko ne smije biti izvrnut samovoljnom miješanju u privatni život, obitelj, dom, ili opisivane, niti napadajima na svoju čast i ugled, te da svatko ima pravo na zaštitu zakona protiv takvog miješanja ili napadu.

Ovo je osigurano inkriminiranjem narušavanja nepovredivosti stana čl. 122. KZ-a, protuzakonite pretrage čl. 123. KZ-a, protupravnog oduzimanja slobode čl. 124. KZ-a, povrede tajnosti pisama i drugih pošiljaka čl. 130. KZ-a, neovlaštenog snimanja i prisluškivanja

čl.131.KZ-a neovlaštenog otkrivanja profesionalne tajne čl. 132. KZ-a i nedozvoljene uporabe osobnih podataka čl. 133 KZ-a.

Sa procesnopravnog aspekta, već čl. 34. Ustava Republike Hrvatske u pogledu pretrage doma, dopušta se samo na temelju zakonitog obrazloženog pisanog sudskog naloga, zahtjevajući da pretrazi obvezatno prisustvuju i dva solemniteta svjedoka, a iznimno policiji radi izvršenja naloga o uhićenju, hvatanja počinitelja kaznenog djela koji se tamo sklonio, ili radi otklanjanja ozbiljne opasnosti za život i zdravlje ljudi ili imovinu većeg opsega.

Kriminalističke pretrage bez naloga Ustav dopušta samo u domu počinitelja kaznenog djela ako postoji osnovna vjerojatnost da se tamo nalaze dokazi povezani sa kaznenim djelom, ali opet samo u nazočnosti svjedoka (čl.34. st. 5 Ustava).

Prije pretrage tijelo koje obavlja pretragu obvezatno mora osobu kod koje se pretraga obavlja poučiti da ima pravo izvjestiti branitelja (čl.213. st.2. ZKP), a u protivnom pribavljeni dokazi su nezakoniti te se na njih primjenjuje ekskluzijsko pravilo.

Nalog za tajno tehničko snimanje, telefonskih razgovora, sredstava za tehničko komuniciranje na daljinu, prostorija, te tajnih opservacija, može izdati samo istražni sudac pod zakonskim uvjetima i to ako postoji osnovana sumnja da je neka osoba sudjelovala u izvršenju određenih kaznenih djela.

Maksimalno trajanje te mjere je 4 mjeseca a može se produžiti za najviše još 3 mjeseca.

4/ Zaključno

Može se sa punom izvjesnošću zaključiti da novo Hrvatsko kazneno procesno zakonodavstvo udovoljava zahtjevima Deklaracije, te odredbama Pakta i Europske konvencije o ljudskim pravima, što je popraćeno i odgovarajućim materijalno-pravnim kaznenim odredbama, kojima se štite zajamčene vrijednosti - temeljna ljudska prava i slobode.

Ostalo je međutim pitanje usklađivanja policijskog zakonodavstva u pogledu nadzora nad telefonskim razgovorima, koje temeljem odredbe čl. 18. Zakona o unutarnjim poslovima može narediti Ministar unutarnjih poslova.

Ta pitanja ne riješava niti Zakon za nacionalnu sigurnost od 1. 6. 1995.g. ("NN" 37/95).

Konačno, kako stati na kraj zlouporabama koje čine državne tajne službe (UNS, SIS, SZUP, HIS) koje raspolažu sa tako savršenim tehničkim uređajima da vrlo jednostavno mogu vršiti prisluškivanje svih telefonskih linija, tim prije što su sve te službe međusobno neovisne, sa različitim vertikalnom povezanošću i odgovornošću, u nedostatku adekvatnih tehničkih sredstava i državnih tijela koja bi vršila nadzor nad njihovim radom.

Ovaj seminarski rad nije se bavio supranacionalnim pravom iz oblasti ratovanja i oružanih sukoba, što je također uređeno nizom konvencija donijetih pod okriljem Ujedinjenih naroda.

U Zadru, 5. listopada 2000. godine

POPIS LITERATURE:

- 1/ Davor Krapac Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori Hrvatskoga kaznenog postupovnog prava, Zagreb 1998.g.
- 2/ Davor Krapac Pedeseta obljetnica opće deklaracije o pravima čovjeka njihovo ostvarivanje u međunarodnom i unutarnjem kaznenom pravu, Hrvatski ljetopis br.1./1999.
- 3/ B.M.Zupančić Kratak pregled nekih temeljnih aspekata Konvencije UN protiv mučenja i drugih okrutnih neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka od 10.12.1984.g.
- 4/ Leo Cvitanović Svrha kažnjavanja u suvremenom kaznenom pravu - Zagreb 1999.g.
- 5/ Nella Lonza Regule o torturi i indicijima u zadarskom rukopisu iz 14. stoljeća, magistarski rad 1986.g., neobjavljeno
- 6/ Ustav Republike Hrvatske
- 7/ Zakon o izvršenju kazne zatvora ("NN" 128/99)